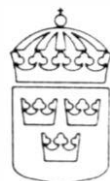

Motion till riksdagen

1988/89:A248

av Sonja Rembo m.fl. (m)

Arbetsmiljön

Mot.
1988/89
A248-249

Inledning

För många människor kretsar en stor del av tillvaron kring arbetet. Den genomsnittlige anställda befinner sig på sin arbetsplats 220 dagar om året. I det perspektivet är det naturligt att många frågar sig vilka effekter som arbetsuppgifter och arbetsmiljö har på den enskilde individens hälsa. I takt med att medvetenheten om olika hälsorisker ökar är det också naturligt att allt fler upplever att olika hälsoproblem har samband med deras arbete.

Denna förändring gör också att arbetet med arbetsmiljöproblem förändras. Tidiga attacker mot tunga, smutsiga olycksdrabbade arbeten har kompletterats med åtgärder mot kemiska ämnens skadeeffekter och insatser för förbättrade ergonomiska förhållanden. Uppmärksamheten har också spritt sig från industrimiljön till att omfatta även tjänstesektorns arbetsmiljöproblem.

Alla typer av arbetsplatser är nu i större eller mindre omfattning föremål för forskning, uppmärksamhet, utbildning, information och åtgärder.

Enskilda individer har olika förutsättningar att klara fysiska och psykiska påfrestningar på en arbetsplats – förutsättningar som kan göra att arbetstagar-aren skadas, fysiskt eller psykiskt, av att fortsätta med samma arbetsuppgifter. Därför är det väsentligt att arbetsmarknaden är så flexibel att en person som av olika skäl anser att arbetsuppgiften inte passar eller som inte trivs på sin arbetsplats, har möjlighet att byta arbete. I detta perspektiv kan man frukta att de kända s.k. inlåsningseffekterna på arbetsmarknaden kan medverka till att personer arbetar kvar med arbetsuppgifter som i ett längre tidsperspektiv kan vara skadliga för hälsan.

Individen möter både teknik och andra människor på arbetsplatsen. Med den snabba tekniska utveckling som sker måste kunskap och åtgärder ständigt utvecklas och nya åtgärder vidtagas. Det kräver förutseende och kunskaper hos de ansvariga – företagsledningar, fackliga organisationer, myndigheter och leverantörer av utrustning – för att kunna skapa en arbetsorganisation som främjar god miljö.

Arbetsmiljöläget

I den förhållandevis goda konjunktur som i dag råder, med hög efterfrågan på arbetskraft, har god arbetsmiljö blivit ett konkurrensmedel. Arbetsgivaren försöker erbjuda inte enbart ett intressant arbete, en god lön, attraktiva

förmåner, bra arbetstider utan också en god arbetsmiljö. Arbetets organisation och möjligheten att utvecklas på arbetsplatsen är faktorer av betydelse utöver tilltalande lokaler, goda ljusförhållanden, låg bullernivå, väl avvägd ventilation osv.

Den nyligen tillsatta arbetsmiljökommissionen försöker identifiera de 400 000 farligaste jobben i vårt land. Vi är inte övertygade om att det över huvud taget är möjligt att identifiera de 400 000 arbetstagare som utsätts för de farligaste arbetsmiljöriskerna. Av naturliga skäl kommer man inte att kunna jämföra olika sorters risker och olika sorters arbetsuppgifter.

Dessvärre är talet om de 400 000 farligaste jobben mer anpassat till de socialdemokratiska valtalarnas behov av lockande vallöften än till arbetsmiljöfrågornas verklighet.

Det finns ännu kvar en del mycket farliga arbetsmiljöer – dessa är i regel kända och omfattar inte 400 000 personer. Därtill kommer emellertid en mängd arbetsplatser där anställda, mer eller mindre motiverat, anser att arbetet innebär hälsorisker. Om dessa arbetsmiljöer är kunskapen betydligt sämre. Skulle det visa sig att antalet hälsovådliga arbeten överstiger 400 000, finns det givetvis ingen anledning att sätta stopp vid detta antal. Farliga jobb bör identifieras och rättas till.

En mera rimlig lösning vore att inom ramen för ordinarie verksamhet på arbetsmiljöområdet skapa resurser för att utröna orsakerna till det ökade antalet arbetsskador som nu rapporteras.

Sjukdagar

År	Sjuktal		
	Män	Kvinnor	M + kv
1983	17,4	19,5	18,4
1984	17,4	20,3	18,8
1985	19,1	22,8	20,9
1986	19,3	24,0	21,5
1987	20,4	26,0	23,1

Källa: RFV Is-I 1988:18

Antalet sjukdagar har stigit kraftigt under åren 1983-1987.

Uppgifter från RFV tyder på ca 5 % ökning av sjukfrånvaron under 1988. Detta är oroande. Det finns anledning att noga undersöka i vilken utsträckning den ökade frånvaron är resultatet av förändrade sjukpenningregler och i vad mån andra faktorer som t ex arbetsmiljön spelar in. I annan motion redovisar vi vår syn på hur sjukförsäkringssystemet bör utvecklas.

Även antalet anmälningar av arbetsskador har ökat. De uppgår nu till drygt 250 000 per år. Särskilda utredningar, som görs för skador med en varaktighet över 90 dagar, har under 1980-talet ökat från ca 40 000 till omkring 100 000. Den största ökningen hänförs till anmälda arbetssjukdomar. Nästan hälften av sjukdomarna avser rygg- och ledbesvär.

Medan mindre än 1/3-del av anmälningarna godkändes som arbetsskada i början av 1980-talet, godkänns i dag omkring 90 % av alla anmälningar som arbetsskador. Orsakerna till ökningen är flera. Bland annat har ökad information utgått från försäkringskassorna. Företagshälsovården har också varit pådrivande. Den enskildes medvetenhet har ökat i och med den intensifierade allmänna debatten och fackens aktivitet. Nya forskningsrön

har givetvis haft sin betydelse liksom utökningen av hälsoundersökningar. En liberalare praxis i tillämpning och bedömning hos kassorna har otivelaktigt också bidragit till utvecklingen.

Mot. 1988/89
A248

Det finns i detta perspektiv anledning att noga studera arbetskadeförsäkringens utformning.

Belastningsskador

Belastningsskadorna prioriteras f.n. av arbetsmarknadens parter och de statliga tillsynsmyndigheterna. En resurs i detta inventerings- och utvecklingsarbete utgör arbetsmiljöinstitutet. Ett flerårigt forskningsprogram pågår där som har till syfte att sprida kännedom om bl.a. riskerna i arbetsmiljön på detta område.

Att förebygga belastningsskadorna är av speciellt intresse för kvinnor. 3/4-delar av alla arbetssjukdomar bland kvinnor orsakas av belastningsfaktorer. En belastningsskada kan utgöras av såväl en arbetssjukdom som en arbetsolycka. Mestadels kan det vara svårt att göra gränsdragningen mellan dem. Kvinnorna har relativt fler anmälda belastningssjukdomar än männen. Ökningen är också större än bland män.

För den största ökningen svarar skador i nacken. För kvinnor innebär ökningen en tredubbling. Skador i axel/arm ökar också kraftigt. I många yrken, där en stor del av kvinnorna är sysselsatta, medför arbetet statisk muskelbelastning. Tempoarbeten vid löpande band är ett typexempel. Belastningsskador bland kvinnor förorsakas ofta av att verktyg och maskiner är anpassade efter männens kroppsått. Relativt sett blir arbetet för kvinnor därmed mer tröttande. Genomtänkt arbetsrotation kan ge variation i såväl arbetsställningar som arbetsuppgifter vilket kan förebygga belastningsskador. Det behövs också en ergonomisk helhetssyn på särskilt monotona arbetsuppgifter.

Exempel på kvinnoyrken där de anställda i stor omfattning drabbas av skador är sjukvårdsbiträden, hemvårdare, frisörer, butikskassörskor samt kökspersonal. Lokalvårdare har också nästan två gånger högre risk för skador än genomsnittliga förvärvsarbetande.

Kvinnor i dessa yrken arbetar i mycket stor utsträckning deltid. I samband med de ansträngningar som görs för att öka kvinnornas arbetstid är det nödvändigt att risken för en ökning av arbetsskadorna beaktas och att åtgärder vidtas så att detta förändras.

Genom att många kvinnor under en tid är hemma för att sköta barn har de ofta kortare förvärvsperioder än män. Många kvinnor är med hänsyn till barn inte förvärvsarbetande på heltid. Däremot lägger givetvis många ner väl så mycket tid på arbetsuppgifter i hemmet. Detta förhållande belyses givetvis inte i arbetsskadestatistiken. Kombinationen av yrkes- och hemarbete kan medverka till att framkalla eller förvärra skador.

Psykosociala faktorer

Ett angeläget arbetsmiljöproblem utgör de psykosociala problemen. Psykosociala faktorer förklarar förmodligen en del av den ökade sjukskrivningen och även den ökade frekvensen rapporterade arbetsskador. Att finna

lösningar till dessa psykosociala problem är givetvis ofta svårare än att åtgärda arbetsmiljöer som ger upphov till direkta fysiska skador.

Beträffande psykosociala problem är det också svårt att särskilja arbetsmiljöns effekter från de individuella variationerna och påverkan av det sociala livet också utanför arbetsplatsen. Därför är det svårt att fördela ansvar mellan olika parter i individens omgivning. Arbetsgivaren, arbetskamraterna, familjen, vänner och den offentliga vården kan genom sitt agerande hjälpa en person med psykosociala problem att komma ur sitt sjukdomstillstånd. Ibland är det dock omöjligt att finna en tillfredsställande lösning på arbetsplatsen. Dessvärre karakteriseras den svenska arbetsmarknaden av inlåsningseffekter. Det gör att en anställd, trots att hon eller han vantrivs på arbetsplatsen, inte vågar ta steget att söka sig till en annan anställning.

Ett ökat arbetsgivaransvar skulle också medverka till att ge ett större incitament för företagen att i tid förebygga ett missbruk som ofta resulterar i social utslagning. Ett alltmer utbrett problem, som mycket ofta har psykosocial bakgrund, är missbruksproblemen. Betydelsen av kamratkontakter i detta sammanhang bör understrykas. Arbetskamrater känner ofta till ett missbruk, som är dolt för arbetsledare och arbetsgivare. I detta arbete har också de s.k. ALNA-grupperna gjort en god insats. Dessa grupper av arbetskamrater stödjer och hjälper personer med missbrukstendenser på den egna arbetsplatsen.

Arbetsmiljöskyddet

Historiskt sett är arbetarskyddet det område, där arbetsmarknadens parter samarbetat allra längst.

Det svenska arbetsmiljöarbetet har genomgått en påtaglig utveckling, sedan SAF och LO 1942 inrättade arbetarskyddsnämnden, ett organ för utbildning i syfte att gemensamt bekämpa risker för ohälsa och olycksfall. Arbetsmarknadens parter har fortsatt detta samarbete, som intensifierades under efterkrigstiden. Utvecklingen har gått snabbt. Nya arbetsmetoder och arbetsmaterial liksom ny utrustning har fortlöpande tillkommit. Den nya tekniken har givit en betydligt bättre arbetsmiljö för de allra flesta.

I takt med den generella och tekniska utvecklingen på arbetsmarknaden har statsmakterna stiftat nya lagar och tillskapat nya organ som reglerar och styr verksamheten. 1978 trädde en ny arbetsmiljölag och en ny arbetsmiljöförordning i kraft. Härvid förstärktes skyddsombudens och skyddskommittéernas ställning som centrala organ på arbetsplatserna. Dessa fick såväl beslutande som rådgivande uppgifter i arbetsmiljöfrågor.

Denna organisation fungerar dessutom som huvudman för företagshälsovården i enlighet med de riktlinjer som överenskommits mellan SAF, LO och PTK. Avtalet mellan parterna öppnar också möjlighet för en anpassning av skyddsverksamheten till det enskilda företagets förutsättningar och karaktär.

Arbetarskydd och företagshälsovård har blivit en integrerad del i många företags verksamhet. Skyddsorganisationen, som ytterst företräds av skyddsombudet, deltar i planerings- och projekteringsarbeten i avsikt att redan från

från början kunna påverka såväl utformning av arbetslokaler som val av utrustning. Det slutliga ansvaret för arbetsmiljön ligger dock på arbetsgivaren.

Myndighetskontrollen på området utövas av arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. För två år sedan övertog inspektionen tillsynsansvaret för omkring 120 000 nya arbetsställen, då den kommunala tillsynen avskaffades. Därmed har inspektionens ca 500 yrkesinspektörer över 250 000 registrerade arbetsställen att utöva tillsyn över. Detta har kommit att förändra och modernisera tillsynsverksamheten. Nya metoder utarbetas i syfte att inrikta tillsynen på arbetsgivarens eget arbetsmiljöarbete. Företagens organisation, planering och rutiner granskas närmare. En gränsdragning mellan myndighets- och egenkontroll måste göras. För att den eftersträvade systemtillsynen skall kunna lyckas, krävs kunskap och utbildning hos inspektörerna. Inom företagen har den utbyggda företagshälsovården banat väg för ökad egenkontroll, eftersom kompetens och möjligheter nu erbjuds genom denna. Det är dock viktigt att skyddsombud och företagens arbetsmiljöansvariga kan utbyta erfarenheter med yrkesinspektionen och fråga om råd.

Även om parterna på arbetsmarknaden redan i dag lyckats uppnå uppsatt mål beträffande täckningsgraden för företagshälsovård i landet är det viktigt att sträva efter ökad anslutning. Den förändrade sjukförsäkringen, som vi föreslår i annan motion, kommer att medföra ökade incitament för arbetsgivaren att tillse att de anställda har tillgång till en god företagshälsovård. För att företagshälsovården skall ha goda kunskaper om och goda relationer till de anställda hos de anslutna företagen är det väsentligt att läkarna på företagshälsovårdscentralerna också kan utöva vanlig sjukvård. De förändringar i sjukvårdersättningen inom öppenvården, bl.a. avskaffandet av den s.k. Dagmar-reformen, som vi föreslagit i motion om hälso- och sjukvården, kommer att ge möjligheter till detta.

Arbetsskade- och sjukförsäkringssystemen

I debatten för nu allt fler debattörer fram förslag om ett reformerat sjukersättningssystem. I den moderata motionen om sjukförsäkringen framförs ett förslag om förändring av den nuvarande sjukförsäkringen och ett s.k. arbetsgivareinträde. Det är väsentligt att arbetsgivare och arbetstagare känner ett större engagemang för de personer som på grund av bl.a. fysiska eller psykiska arbetsskador inte arbetar utan erhåller sjukersättning. Om man på arbetsplatsen på ett tidigt stadium blir medveten om vad som orsakar frånvaron kan det finnas både kunskaper och ekonomiska incitament att angripa orsakerna.

Arbetsskadebegreppet börjar bli svårdefinierat. Några domstolsutslag gör att det inte längre entydigt måste visas att en skada orsakats av arbete. Det finns därför anledning att diskutera om den nuvarande ordningen med olika ersättningsnivåer är meningsfull. Det finns en risk att en lång rad sjukdomar som i och för sig förekommer även bland personer utan förvärsarbetsbakgrund likväl klassas som sjukdomar orsakade av skador eller påverkan på arbetsplatsen.

Därför föreslår vi i en särskild motion om arbetsskadeförsäkringen att det

bör utredas om denna i dess nuvarande form inte skulle kunna avskaffas. Genom avtalsförsäkringar skulle alla kunna tillförsäkras 100-procentig ersättning, oavsett om sjukdomen eller skadan är orsakad av förhållanden på arbetsplatsen eller av annat skäl.

De arbetsskadefall som nu leder till livränta skulle kunna handläggas inom den allmänna försäkringen eller en "ansvarighetsförsäkring", som tecknas av arbetsgivaren i ett vanligt försäkringsbolag. Trygghetsförsäkringar skulle även kunna ge ersättning vid arbetsskador/sjukdomar. Ett sådant system bör skyndsamt utredas.

Genom sådana förändringar skulle delar av försäkringskassornas utredningsresurser i stället kunna användas till åtgärder i syfte att förebygga arbetsskador samt förbättra möjligheterna till tidig rehabilitering.

En förändring av det nuvarande systemet skulle kunna öka både arbetsmiljöansvaret hos företagen och fördela kostnaderna mera rättvist mellan företagen. Större rehabiliteringsresurser skulle kunna stå till den sjuke eller skadades förfogande. Den enskilde skulle garanteras full ersättning oavsett sjukdomens/skadans art. Hon eller han skulle desutom slippa dagens ovisshet under långa, utdragna handläggningstider och besparas överklaganden och andra besvär, som ej verkar i rehabiliterande riktning.

Statistikproduktionen

Arbetskyddsstyrelsens informationssystem för arbetsskador är ett redskap för att få fram kunskapsunderlag för förebyggande insatser inom arbetslivet. Det är emellertid ett trögt och trubbigt instrument med dålig precision, eftersom statistiken släpar efter. I dag är tillgänglig statistik fem år gammal! Andra informationskällor måste då användas. ISA-systemet skulle på ett enkelt sätt kunna ges bättre aktualitet, om man släppte kravet på samtidig redovisning av antalet arbetstimmar i materialet. Uppgifterna kan senare kompletteras med data om arbetstid. Det viktigaste är att statistiken kan ge vägledning för att snabbt kunna analysera och åtgärda arbetslivets risker för ohälsa och olycksfall.

Forskning och utbildning

Gods kunskaper är en förutsättning för framgångsrika åtgärder mot arbetsmiljöproblem.

Det är en självklarhet, att alla åtgärder, som vidtas inom detta område, måste vara förankrade och baserade på fakta. Detsamma gäller den lagstiftning, som skall ange färdriktningen för en bättre arbetsmiljö.

Det finns en risk att ogrundad fruktan för vissa företeelser i arbetsmiljön leder dels till att onödiga arbetsmiljöåtgärder vidtages, dels till att reella arbetsmiljöproblem därmed undanskymms. Denna risk motverkas bäst genom att det i alla sammanhang ställs höga krav på vetenskaplig förankring av arbetsmiljöforskningen.

Kunskaper måste också omsättas i information och utbildning. Det krävs en fortlöpande utbildning på traditionella områden liksom insatser på nya områden. Med tanke på de svårigheter som föreligger att enrollera småföretag i arbetsmiljöarbetet, bör särskilda ansträngningar göras. Moderna

hjälpmedel, t.ex. video, kan underlätta en decentraliserad utbildning åt arbetsgivare, skyddsombud och företagshälsovårdscentraler. Temainriktad information har redan prövats. De nitton yrkesinspektionsnämnderna kan samordna utbildningsinsatser på ett flexibelt och informellt sätt.

Mot. 1988/89
A248

Lagstiftning

Lagregler är nödvändiga för att skapa en god arbetsmiljö. Under en lång rad av år har lagstiftningen utökats. I dagens läge är det däremot tveksamt om det är mer lagstiftning som behövs.

Alltför detaljerad reglering blir ofta hinder i stället för hjälp, då lagstiftningen skall omsättas i praktiken. Lagstiftarna och myndigheterna måste med förtroende överlåta åt de lokala parterna att inom ramen för lagarna själva svara för tillämpningen av dessa och spridning av insikten om att god miljö lönar sig.

En övertro på lagstiftningsmakten kan hämma utvecklingsarbetet. Det är arbetsgivarens ansvar att svara för den goda miljön i enlighet med utfärdad lagstiftning. Eftersom lagarna givits ramkaraktär, uppstår emellertid behov av tillämpningsföreskrifter. Fördelen med ramlagstiftning på det här området är att det är möjligt att förhållandevis snabbt ta hänsyn till ny teknik eller nya forskningsrön. Samtidigt har emellertid myndigheternas normgivning i enlighet med ramlagen tenderat att bli alltför rikhaltig. Därmed riskerar bestämmelserna att undanskymma det övergripande målet.

Alla myndighetsbeslut som syftar till att utöka regleringen på arbetsmiljöområdet bör följas upp. Konsekvensbeskrivningar som redovisar de uppnådda målen, kostnader och eventuella följdverkningar bör göras. På så vis kan en alltför yvig regelflora undvikas och lagstiftningen göras till ett rationellt instrument i strävandena efter en bättre arbetsmiljö.

EG och arbetsmiljö

Frågan om arbetsmiljöskyddets utveckling i samband med svenskt deltagande i det europeiska integrationsarbetet debatteras ofta.

EG har beslutat att harmoniseringen skall ske på hög nivå och att inget land ska behöva sänka sina krav på arbetsmiljön. Inom EG pågår ett arbete på att införa ett system med lägsta acceptabla krav på arbetsmiljöområdet. Vi bör delta i detta samarbete och försöka att bli normbildande på de områden där Sverige ligger långt framme.

Konkurrensen om kvalificerad arbetskraft kommer att ställa krav på god miljö.

Det är angeläget att Sverige aktivt arbetar för att få möjligheter att medverka i och ta ställning till det arbete som bedrivs inom EG på arbetsmiljöområdet och ifråga om teknisk standardisering på ett sådant sätt att beslut på ett tidigt stadium kan förankras i berörda organ. Det är inte tillfredsställande att t ex de fackliga organisationerna får så kort tid till sitt förfogande för remissyttranden att kvaliteten i beredningsarbetet riskerar att eftersättas.

Vårt svenska regelsystem för arbetsmiljön skiljer sig i några avseenden från det, som i dag byggs upp inom EG. Detta får inte enligt EG:s

konkurrensregler utnyttjas som ett handelshinder. Men Sverige kan likväl resa nationella säkerhetskrav, så länge de inte otillbörligt försvårar handelsutbytet.

Mot. 1988/89
A248

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående yrkesinspektionens roll,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statistikproduktionen,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konsekvensbeskrivningar av de bestämmelser som utfärdas i enlighet med arbetsmiljölagen.

Stockholm den 23 januari 1989

Sonja Rembo (m)

Anders G Högmark (m)

Mona Saint Cyr (m)

Erik Holmkvist (m)

Ulf Melin (m)

Charlotte Cederschiöld (m)

Lars Ahlström (m)